

վարազմեհերը ժանկագոյն ճերմակ վերջաւոր մ'ունին, որով զլիւսաւոր գոյնը բաց կ'երեւայ: Փորի կողմը՝ ժանկագոյն սփտաւ, կուրքը՝ բաց գորշ է, իւրաքանչիւր փետրաբունին վրայ միջագոյն գիծ կամ նաեւ բիծ կ'ըլլայ: Երեսու ու պարանոցը սեւ, իսկ գագաթը՝ պայծառ կանաչ է: Բայա թռչնոյն երկպնակ թիւնը 6 մասնաշախիւն աւելի է: Մարդուն միաբանակեաց ընկերն է, եւ Պիրմայի մէջ իր երկայն, փողածն բոյնը՝ սներու եւ խղերու քունոց տակ կը կախէ: Ցեղացիք այս մարդընտել կենդանին բնաւ անհանգիստ չեն ըներ, եւ շատ անգամ՝ մէկ տան բոլոր սնիքն այս բոյներէն երեսուն հատի չափ կախուած կ'ըլլան, որ մեղմաշունչ հովի ատենն ալ կ'երեւան ու կը տատանին:

Այս բոյնը զարմանալի եւ ճարտարաչէն գործուածք մըն է: Վերի մասն երկու սնեակներու բաժնուած է, որոնք մին էգին թխեղուն, իսկ միւսն արուիւն համար է: Բոյնին վարի մասը բոլոր ընտանեաց համար հասարակաց զբօսարան է:

Այս թռչնոյն բնակարանը մեծ հոգով եւ խնամքով կարգադրուած է: Ընտանեաց գիւրթի թիւնը հոգալէն ետքը՝ բայան գեղեցեղութեան ճաշակն ալ ցուցցնել կ'ուզէ: Հազիւ թէ թխմայրը սակաւիկ մի հանգիստ կ'առնու, արուն կը սքանայ կ'երթայ: Եւ բերանը թաց կաւի գանգուած մ'առած ետ կը դառնայ եւ իր բոյնին դրան առջեւ կը հաստատու զայն: Յետոյ նորէն կը թռչի կ'երթայ՝ «կենդանի կայծ» բռնած միշտաներէն հատ մը կը բերէ, որ արեւադարձի երկիրներն հազարներով կը գտնուին: Այս բուսարձակ ճանճիկը կաւի քծուարին վրայ կը բեւեռէ, որ կը սկսի իւր փոսփորական, ճառագայթարձակ, պայծառ լուսովը թռչնոյն բնակարանին վրայ ալ շողողալ: Եւ ետզհետէ կ'երթայ այս ճանճիկներէն կը բերէ եւ վրայէ վրայ կը յաւելու, մինչեւ որ մայրիկը խաւարազգած միծապառ գիշերը գուարձու թեմայն անցընելու չափ լոյս ունենայ: Եթէ որոշ չափը լեցուելէն ետքն հազիւ հազ այս կենդանի ագամանդներէն մին կամ մեկայը բոյնին արտաքին կողմը կը բեւեռէ շրջակայքն ալ լուսաւորելու համար, երեսու ամենայնիւ բայպին այս գործողութիւնն արեւը անձնասիրութիւն չ'ըսուիր, վասն զի իւր գանձերն անձնական սենեկին մէջ չի գիզեր, այլ բոլորն ալ ուրիշն համար կու տայ:

Եւ թէ ասով ճանապարհորդի մը ինչպիսի՜ ակնահաճոյ տեսիլ եւ զբօսանք կը մատուցանէ, գիւրու կրնայ մէկը գուրջալը թռչն աչաց առջեւը նկարէ խաւարամած գիշեր ատեն՝ թան-

ձրախուռն անտառի մէջ՝ բարձր քուերով խրճիթ մը, որուն վրայէն լուսասփիւռ բոյներն կախուած ըլլան: Ցանեաց քուերէն՝ թռչող լայտերազարդ բոյներ կամաց կամաց կը տատանին, եւ աղբատին ու անաղբ խրճիթին բոլորսնիքն ազատ լոյս կը սփռեն, որով խրճիթը մենաշրջիկ ճամբորդին գիշերուան օրմարան կ'ըլլայ, եւ ասով յուշկապարկեաց պալատ կը դառնայ:

(Հարուն-Կէլէ)

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՊԵՏՐՈՒԹԻՒՆ ՀՈՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
Ի ՍԿԶԵՆԷ ՄԻՆԶԵՒ ԳԵՐ ԺՈՒՆԵՆԿԸ

Ա. Շ Ր Զ Ա Ն

Ի ՍԿԶԵՆԷ ՀՈՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՆԶԵՒ 1840.
(Հարուն-Կէլէ)

Ե. ԹԵԳՎԻՄԻ ՎԵԳԵՅԻ, ԼՐՈՑ ԳԻՐ
Ըարաւմալթիթ, կոստ. Պոլիս, 1832—1833:
ՃԿ. «Թազիմի վազայի» յրագրոյ:

Տաճկահայք, չի կրնար ուրացուիլ, որու սահայերէն շատ աւելի կանուխ արժեքնացն գրական քունէ: Իրենց զարթեցնել եղան աւելի հեռուաւոր փոքրիկ գաղթականութիւնը: Այժմ արեւմտեան գաղթականութեան առաւել կրթութեալ մասն կ'առնու. Պոլսոյ չայք ունին դարու կէսէն ետքը գրականութեան հետ փոքր ի շատէ պայծառ լրագրութիւն մ'ալ: Եթէ ուզենք յուսնուրաց եւ լուստեսաց մէջ եղած անջեպտէն իրերը զննել: Կոստ. Պոլսոյ չայք մինչեւ 1832 ունեցան թէ եւ տպարաններ, եւ ոչ սակաւ մատենաք գրականութեան սոյն արգանդներէն ի լոյս ընծայուեցան, սակայն տեղական ազգային լրագրոյ մը ձեռնարկու չ'գտնուեցաւ: Վասն զի՝ եթէ կար այն ժամանակ քիչ մ'ընդունաւ ուղեղ՝ այն ալ ներքին երկպառակութեանց մէջ կը մաշէր կը հալէր:

Հազիւ 1832ին կը զարթնու Կոստ. Պոլսոյ չայք մէջ տկար եւ շատ տկար հոգի մը լրագրութեան, աւելի օտար ազգեցու թեան ներքեւ: Աղէքսանդր Պլաք (Blaque) 1831ին Կոստ. Պոլիս Աղբարբ օտոման (Moniteur ottoman) անուն գաղղիներէն լրագիր մը կը հրատարակէ՝ իբրեւ պաշտօնական լրագիր Բարձրագոյն Գրան: Յարորդ տարւոյն սկիզբը սոյն լրագիրը Թագլի Վաֆայի անունը կ'առնու, լեզուն ալ կ'ըլլայ տաճկերէն տաճկերէն տարու: Եւ լրագրոյ իմբազուրութիւնն

անշուշտ՝ կը փորձէ նոյնին հայերէն թարգմանութիւնն ալ հրատարակել՝ ի յազուրդ ոչ սակաւ ընթերցատէր Հայոց. սոյն թարգմանութեան անուն կը կիրուի՝ Թարգմտի Աւերայի, Լէյս Էրէ:

Որովհետեւ Թարգմտի Աւերայի տաճկերէն լրագրոյն հրատարակութեան օրէն մինչեւ 1832 Յունուար՝ տասնուեկ թիւ. հրատարակուած էր, նոյն լրագրոյ Հայ թարգմանութեան առաջին թիւն սկսաւ տաճկերէնի 12՝ թուէն՝ 1832, Յունուար 13ին, եւ փոխանակ թիւ 1 գնելու՝ թուեցաւ թիւ 12, ինչպէս կը զեկուցուի նոյն լրագրոյ մէջ: Այս հայերէն թարգմանութիւնն հրատարակութեան որոշ ժամանակամիջոց չուներ, այլ մերթ 7 օր անգամ մը եւ մերթ 14—20 օր անգամ մը կը հրատարակուէր: Երկրորդ (որ է 13՝) թուէն սկսեալ անունը կերպարանափոխեցաւ եւ կոչեցաւ Հոյո զիւ Մէ՛՛՛՛՛ Տերուիւնն Օսմանն: Գիրքն էր միշտ ութանգլ կէս թերթ (4 թուղթ). թուղթն ու տպագրութիւնը միջակ, գիրը սովորական մեծութեամբ: Կամբարքին կամ թարգմանին անունն անծանօթ է, թէեւ շատ ցանկալի էր գիտնալ: Վասն զի Կոստ. Գոլջոյ Հայ լրագրութեան շինուածոյն՝ որուն վրայ կրնայ իրաւամբ պարծիլ այսօր ի մէջ այլոց քաղաքաց, սկիզբն ու հիմն եղաւ: Լայոս քրէ լեզուն աշխարհաբար էր՝ աւմիկ: Բայց որպիսի կ'երեւայ՝ ուղաւած էր տաճկերէնախոսն Հայախոս ժողովրդեան զիրարհաս ընել. վասն զի տեղ տեղ կուկի լեզու կը նշմարուի: Տերութեան պաշտօնատեսարց անուըր գրեթէ միշտ տաճկերէն էր: Այստեման ոճն ըստ ամենայնի տաճիկ լրագրաց ոճն էր, եւ գրեթէ ամէն նախագատութիւն էւով կը սկսէր, եւ եթէ նիւթը պակտէր՝ վերջին մէկ կամ մեկուկէս սիւնն դատարկ կը ձգուէր՝: Ըովանդակութիւնն էր Օսմանեան պետութեան նախընթաց գործերը: Գիտնական յօդուած շատ ցանցառ կ'երեւար: Ասոր լեզուէն դոյրն ճաշակ մը կարծենք ցանկալի է բանասիրաց:

Արտամուտը գաւոր մշակուող զատեւ սերգէթ Իֆեհիմն ժամանակաւոր պաշտօնը այս անգեալ զի հիմնէն վերջը լրացաւ. եւ այս մտահարմին ոկերէն տիրովը՝ նոյն պաշտօնը նախկին ըստամուտը գաւոր սէլիմ՝ միջա զատեւ սէլիմ Ապարուհա՛հիմ էֆենտիին երկրորդ անգամ շարհեցաւ:

... Գօթեառ ցարին Նանդիպօղը մերկայրելով նախ խիստ ընուսցած կամ թէ կրակով լցուն արթուելով (Իւթիւով) իւթիւիւնովը կըսած երկու րրգեղէն ծածկովի մէջ պատկերներն, եւ յետոյ նոյն ծածկովիով

1 Ըստ ամենայնի նոյն երեւոյթը կը տեսնուի գերմաներէն հնագոյն լրագրոյ մը վրայ, որ բաւական տանն է Հայաստանի շամարարմին գրասան մէջ գտնուած է: Այս րրգեղին որ շարձովիթ է, ապուած է 1609ին եւ յիշեալ գրասան մէջ կը պահուի իբր թանկագին հուսութիւն: Վասն զի ասիէ հնագոյն լրագրերէն սակաւն չեն գտնուած:

պահպանած մարմնոյն վրայ տաքորցած իւթիւ, եւ կամ թէ կրակով լցուն իւթիւ մը ծայրէ ի ծայր կամայ պարտորենն: Եւ հիւանդին մարմնի տաքորցը չգեւուէ մէջմէջ ուժով եւ շտտիկ չգին: Եւ մէջմէջն ըստգորութեան կերպը այս է 150 րրէմ րրախ: 75 րրէմ րրախ քաշար: 4 րրէմ ծեծած հտատալ եւ 2 րրէմ քեաճուր: եւ 2 րրէմ պրեւա եւ մէկ գրուի ծեծած սխար... (Լէյս Էրէ, 1832)

Կարճ եւ շատ կարճ եղաւ ասոր կեանքը: Մէկ տարուան մէջ տեսաւ ծննդեան հետ մահն ալ՝: Ապրեցաւ խեղճութեամբ բոլորովին կապեալ իւրընտարին, օտարտերութեանց անքերու եւ ագգային իրաց անծանօթ, ինքն իւր մէջն անոճ, անհամ, ցամաք եւ զուրկ որեւէ յանկուցիչ յատկութենէ: Այս պարագայից մէջ բնականապէս չուեննալով սանտու՝ ցամաքեաց վաղանուկի: Բաց ի Կոստ. Գոլջոյ Հայ լրագրութեան անդրմիկ ըլլալու բախտէն, եւ ագգային առաջին շարքութիւթ ըլլալու պատահական պատուէն՝ ուրիշ առաւելութիւն մը չի ցուցնէր Թարգմտի Աւերայի, Լէյս Էրէ:

7. ՀՈՅԵՒԻ
Կոլոյսիմոս:

Պատմութեան Հայերէն Գրքութեան կը յիշէ այս ժամանակներն Հնդկահայ գաղթականութենէ ի կալկաթաւ հրատարակուալ լրագիր մը Հայտիկ անուն՝ որ կարծեստեւ կեանքը է ունեցեր: Գո՛բախտաբար չի յիշեր ուրիշ կարեւոր կէտերը: Մինք բախտ չուենցանք այդ Հայտիկն դիտելու, ուրիշ կողմանէ ալ տեղեկութիւն մը չուենք:

8. ՀՅԵՄԱՐԵՆ

Աւստիոյթ, Զիւրառիս, 1839—1854:
Խոյ՛. Բոլորսիսիմ Միսիսիմարք: 8յօ: Հոսմն Հալլոք եւ Գոլլ. Կոիֆիթ:

Մերիկեան բողոքականութեան ի Հայս մուտքն կեանք տուաւ նոր ագգային լրագրոյ մը: Որչափ դժուարին էր ի սկզբան բողոքականութեան մուտքն, նոյնչափ կը ճգնէին Ամերիկեան Միսիսիմարք — իրենց սովորական կերպովը — Տարութիւ զժուարութիւնները՝ ծածկելով ամենայն ինչ գիտութեան՝ արտաքայարգար անկեղծութեան եւ ծառայատնութեան քողին ներքեւ: Ի՛նչ աւելի կրնար իրենց սկզբունքները մուծա-

1 Սպիտիկն այս անուան տակ. վասն զի, ինչպէս պիտի տեսնենք, քաղի մ'անգամ այնչալ նման անուանաց տակ յարեաւ եւ թարգմաւ: 1830ին Թարգմտի Աւերայի տեսարձ հայ տախտ տաճկերէն լեզուալ կը հրատարակուէր, 1837ին Յայտարարոյ զիւ յոյս փէ՛ Տերութեան Օսմանեան տախտ հայերէն, 1843ին չեքիտի շեւտիւն տախտ հայտարարուած 1847ին Յայտարարոյ յոյս փէ՛ Տերութեան Օսմանեան տախտ հայերէն լեզուալ: Աւերայեան Սարճալովի թարգմտի անուամբ ալ երեւցաւ: — Տարմանալ գիտնութեան, որ նմանը լուսնի հայ կրագրութեան մէջ:

նել տակալին քննող ազգի մը մէջ, թէ ե ոչ յանկուցիչ՝ միանգամայն գիրապին լրագրի մը: Ի Զմիւռնիս՝ որ Տայ բողոքականութեան որորոցն եղած է, աներկացի բողոքականաց տպարանին մէջ 1839ին Յունուար 1ին լրջ տեսաւ գիտնական Տանդէս մը՝ որչ անուն էր ինքուած՝ Ծանկնառ Պիտիի Գիտեցոց: Աս Տանդէս առական էր, մեծ ութածաղ սամող թերթ մը (8 թուղթ), գիրը միշտ, թուղթն ու տպագրութիւնն ըստ բառականի մաքուր, պատկերագրաբար, տարեկան գինն ալ 18 զուրուշ: Առանձին խմբագրի մ'անունը մինչեւ վերջը շերտեցաւ լրագրոյ վրայ՝ Ա. Տարին Հոման Հայլոց, իսկ անկէ ետեւ Գուլիէլմոս Կուիֆիթ անգղիացիներուն տպարանը կը տպուէր: Ի սկզբունք մինչեւ 1842ի վերջը՝ Գ. Տարին՝ անընդհատ շարունակեցաւ: 1843ին միամեայ Տանգիտառ առնլէն ետեւ՝ 1844ին Յունուար 1ին Ե. Տարին սկսաւ շարունակուիլ եւ անեւց պայսէս մինչեւ 1846 Յունուար 1. Զ. Տարին՝ Այնուհետեւ երկայնածամանակայ դադար մ'ըրաւ՝ 3 մինչեւ 1854 Յունուար 1, երբ է. Տարին Տրատարակեցաւ փոխադրուած ի Կոստ. Պոլսու Ա. Պ. Զբոհիլիին տպարանը: Հոս յաջորդ տարին Էփեսոսն ինչպէս անցը՝ նոյնպէս գիրքն ու բովանդակութիւնը փոխեց եւ անունը վրայ նոր յաւելուած մ'առնլով՝ Կոչեցաւ Անեսպիտի Էփեսոսը անգղիացիներէ, որուն վրայ յետոյ ըստ ժամանակագրական կարգի՝ Այսպէսով Էփեսոսն 16 տարւոյ միջոցի մէջ (1839—1854) եօթ տարի միայն Տրատարակեցաւ:

Եթէ Էփեսոսն բովանդակութիւնն յընդհանուրն գիտնեք՝ կրնանք բակ թէ յաջող էր նոյնին ընտրութիւնն, առտա էր նիւթն եւ բազմադիմի: Քաղաքական մաս մը չուներ ամենեւին, պլ՝ ինչպէս կ'ըսուի Յայտարարութեան մէջ, «Իբրև բարի եկած Տիր մը, կը մտներ ընտա-

նեաց մէջ բանալով անոնց առջև շտեմարան մը կրնական, բարոյական եւ բնական գիտութեանց հասուածներու՝ պարզ եւ դիրքմբունիլ ոճով: Կրնական յօդուածներ իւրաքանչիւր ամսաթերթի գլխաւոր բովանդակութիւնն էր եւ թերթի կէսն եւ աւելին կը գրաւէր, աստուածանիի եւ բողոքական վարդապետութեանց վրայ երկայնանճամ եւ անլի Կարլներ ամեն թերթի վրայ կ'երեւային, ինչպէս մինչև ցայտարնոյն երեսոյթը տակաւն գլխաւոր նկարագիրն է Տայ-բողոքական լրագրութեան: Բարոյական յօդուածներն ուրիշ բան չէին՝ եթէ ոչ կարճ առածներ, ասուքնութեանց յորդորներ կամ օրինակներ: Իսկ գիտնական հասուածներն գրեթէ միշտ բնապատմական եւ աշխարհագրական էին: Իւրաքանչիւր Տարին իւր 30 պատկեր — անկէ բնապատմական եւ աշխարհագրական — կը բովանդակէր: Պատկերներն որ Բ. եւ յաջորդ Տարիներն աւելի յաջող եղած էին, Է. Տարին բոլորովին անհետ եղան Էփեսոսն:

Էփեսոսն որչափ եւ կը ջանար իւր ուղղութիւնն ի սկզբունք ծածկել, սակայն արդէն Ա. Տարոյն մէջ գոյնն սկսաւ ցուցնել, ծածուկ եւ անգագիլ օրինակաւ բողոքական սկզբունք գեղեցիկ դուռը ու պատմութեանց տակ ծածկել, եւ կաղ ի կաղ յառաջ երթալով՝ անուանափոխութեան ժամանակ արդէն բողոքականաց պաշտօնական լրագիրն եղած էր: Էփեսոսն որչափ ալ թեթեւագին էր, իւր այս ուղղութեան պատճառաւ ազգին ընդհանրութեան առջև ընդունելութիւն չգտաւ:

Էփեսոսն իրաւունք ունի պարծելու իբրև անգրանիկ ի մէջ Տայ լրագրաց Զմիւռնիոյ՝ որ Տանգիտայոց մէջ զասուողսն ետքն առաջին հարուստն է Տայ լրագրութեան: Ասկայն Տայ գիտնական Տանգիտայ Տայ ըլլալու նախապատուութիւնն՝ որչափ եւ պահանջուի, շնք կրնար տալ, ցորչափ ունինք իրմ յառաջ Տարեբարկիւն եւ Ելանոյ Ինքնագրութեան: Ասպին անգամ Էփեսոսն յոյցաւ գեղեցիկ խորհուրդ մը՝ պատկերագրաբար լրագիր մ'ընծայելու ազգին: Եւ որ աւելին է՝ մեծ արդիւնք ունեցած է արդի լեզուին զարգացման պատմութեան մէջ: Ամենեւ իւր օրերն Տրատարակած լրագրաց մէջ ինքն առաջին անգամ կը սկսի խնամք մը ցուցնել Տանգիտայոց լեզուն մաքրելու եւ զտելու, կը ճգնի օտարազգի բառերն լրագրաց հորիզոնն մերթիւ եւ հայերէն ընտիր բառեր (տանկերեւով հանգերձ) գնել, եւ ի հարկաւորութեան նաեւ հարկը Բայց շարագրութիւնը միշտ տաճ-

1 Էփեսոսն 1841, Թի. 57ի մէջ կը յիշատակուի միայն թէ վարդապետ Սարգիս Յովհաննէսեան շարք տարի Էփեսոսնի գլխաւոր թարգմանիչ, եղած է: 2 Զ. Տարին վերջ Տրատարակիչը կը ծանուցանէ թէ «Ըստ այժմ պիտի գաղթի ան պատճառաւ որ վերատեսուց մտերմ Ամերիկա կ'երթայ, ուր որ մէկ տարի կ'ենալու միտք ունի»: 3 Ե. Տարին 1 թուան մէջ կը ծանուցուի թէ Էփեսոսն չէ թէ անուանութիւնը ցանկուն կամ օգտակար չըստուի կրնանէ տարակցոյ մը ըլլալուն պատճառաւ ընդհինգաւ՝ այլ Տրատարակիչն բացակայութեանը, եւ ուրիշ տարագրական բաներու պատճառաւ՝ որոնց մեռելաբ անկողը է: 4 Երբի ալ Տրատարակաց ձեռքն ըլլայ Ատիպիտի իբր շարունակութիւն Էփեսոսն նկատել եւ վերջոյն տարիներն ալ առաջողն տարեաց վրայ յաւելուէ եւ ունենալ պատճառաւ Ատիպիտի մը, սակայն մեզի — որ պարտական ենք ամեն լրագրական նոր երեւոյթը գտակ նախորդէն, մեզի որ կը տեսնենք Ատիպիտի եւ Էփեսոսնի մէջ էական զանազանութիւն մը անուան: Գրեց, բովանդակութեան, — ներքէ Էփեսոսն իբր զամ Երեւոյցի մը նկատել:

կերէն երանգով ճնաց, քերականական մասին ալ ժամանակին վիզիպանաց Տեոեւելով:

Չենք կրնար երբ մէկ կողմանէ Ըտեմարուծի առաւելութիւնները կը տեսնենք միւս կողմանէ փակել մեր աչքն այնպիսի էական եւ խրտուցիչ թերութեան մ'առջեւ, որ — ոչ, լոկ Ըտեմարուծի մէջ չէ, այլ — բովանդակ Տայ-բողջքական լրագրութեան մէջ մինչեւ ցայսօր կ'երեւայ: Եւ այս այնպէս՝ որ եթէ ըսնէք թէ Տայ-բողջքական լրագրութիւնն՝ որ գրեթէ կէս գարէ ի վեր ի գոյութեան է, ամենեւին յառաջադիմութիւն չէ բրած, չափազանց խօսած չենք ըլլար: Եւ ինչ է այս թերութիւնը: — Ըսելու պէտք չկայ, ով որ Ըտեմարուծ մը եւ անկէ ետեւ հրատարակեալ Տայ-բողջքական լրագիր մը ձեռք առնու, կը գտնէ: Կարծես երկուքն ալ նոյն տարիներու, նոյն ժամանակի գործեր են, նոյն գրչի, նոյն հոգւոյ, երկուքին ալ բովանդակութիւնը նոյն, ոճը նոյն: Երկուքն ալ ժամանակակից ազգային խնդրոց, ժամանակին պիտոյից անձանցով, երկուքն ալ չեն գրեր ազգին սրեւէ մէկ իրին վայ, եւ կամ եթէ գրեն, այնպէս ցանցառ եւ հարեւանցի՝ որ գիտասորի մը պէս հազիւ տարիներու մէջ անգամ մը կ'երեւայ: Երկուքն ալ թարգմանաբար, եւ գրեթէ փոյն թարգմանաբար կը սպառեն ինչ որ անգղեական լրագրական շուկայն կը մատակարարէ, եւ չեն ըմբռնած ցայսօր՝ թէ Տայ ընթերցողն ինչ քաղցրութեամբ կ'ընթերցանու յօդուած մը՝ երբ գիտէ թէ ինքնապիտ է եւ Տայ մտաց ծնունդ: Երկուքն ալ վերջապէս իրենց ընթերցողաց շահուն՝ մտաորական օգտին եւ բազմանաց անփոյթ՝ կ'երգրեն մենաձայն (monotone) ինչ որ սկսած են մի անգամ երգել, փոյթ չէ՝ թէ ոչ որ մտիկ կ'ընէ: Բաց ի քանի մը գիտնական փորքիկ հասուածներէ՝ որ լրագրական տիրող օրինաց համեմատ իբրեւ Այլ-այլ կամ Խոտն լեռ պէտք էին լրագրին աւելորդ մէկ մասը գրուել եւ սակայն զինչէ մինչեւ ոտքը հիւսուած ու մանուած կ'երեւան, չկայ յօդուած մը՝ զոր ընթերցողը հետաքրքրուի թերթը ձեռք առնողն եւ կամայ ահամայ բերքէն՝ Ցոքոք է մը փախընելով մէկ գի չգնէ: Ըսենք ուրեմն միով բանիւ, որ Տայ-բողջքական լրագրութիւնը կ'ապրի (շնորհիւ ամերիկեան եւ անգղեական ոսկիներու) ոչ թէ ազգին մէջ, այլ հեռու յԱնգղիա, եւ աւելի հեռու յԱմերիկա, կ'ապրի ոչ յօգուտ ազգին, այլ բողջքականութեան, կ'ապրի իբր մոլորակ մը որ Տայ տիեզերաց վայ կ'ընթանայ կիսայոյս՝ ոչ թէ չայլը լուսաօրեւու այլ աւելի բողջքականութիւնը ցոլացնելու համար:

Անցեալն անցեալ է: De mortuis nil nisi bene. Մենք խոտորեցանք շատ եւ շատ, լոկնք այսու հետեւ՝ յորդորելով միայն գէթ ակէ ետեւ թողուլ ցուրտ եւ անհամ ոճն աւ գրութիւնը, եւ ազգին՝ աշխոյն ուսուցիչ ու կրթութիւն առլ, մշակելով ազգին հետ յարաբերութիւն ունեցող սրեւէ ճիւղ մը: Հրագրական գրաց ձեռքն է որոնել ազգի մը ճակատագիրն երբ ազգը լրագրութեան զատ հասարակաց բեմ մը չունի շեքու եւ լուսելու: (Ըր-ընտելիք)

Ք. Գ. Գ.

ԲԱՆԱՍՑԵԳՅԱԿԱՆ

ԳՆՐԱՆՈՒՆՆ

- Չունի ոչ կայք, ոչ քնակարան հաստատուն, Երջի մտածկոտ եւ նիհար.
- Յուզմունք, սազնապ եւ իմ սքունըն իւր կենաց, Դափնիք մակտին էլ դալար
- Ջրասութ, ջրգամբ. եւ պրտունքով են քաղուած ժողովրդից՝ ծագահար:
- Մերթ ծովգեր, մերթ էլ երկթէ ուղեաց վրայ Կը թափառի սիրուն ի հոգ՝
- Փշաւից փառաց նոր հորիզոն որսնել, Ուր ողջունն նրան՝ ծողիւթ.
- Բայց նա ծողակնց իրացանչիւր տուր թերթեր Յօղէ լոկի արտասուք:
- Թարգման մարդկան պէսպէս յախտու կրքերին՝ Ունի համար եւ դիմար.
- Չիր սեպակական անձն վաղուց մոռացած՝ Այլոց համար կնայ միմակ:
- Մերթ է տըխուր, բայց Մոլիկն ծեւանայ, Մերթ է յախտման ողբերգակ:
- Ոչ մի բանի տըր վայելող չէ եղած, Ո՛ր կենացն ո՛ր մրտեղրմն.
- Տեղ մի այսօր, բան մի նրանս՝ թէ գրակէ, Թէ սէր ռզգայ կուսակին՝
- Կ'սանսի վաղի բաժանման ժամն անողոր, Հաղի է մեկին ողբազին:
- Ջանքն իւր բառիկ խաբէ փառօր անցաւոր, Որ ի հոտուտ զենէ՝ թմրուկ
- Մնայ նշնն նախանորդին լրեւեկաց, Մինչդեռ անրաւ վիշտ 'չ անուկ
- Վարէ պաշտողն Շէրսպիտի եւ մեկնիւ, Որոյ տուծ գնանուկ:
- Ըզքմբ թողնել, ան. չէ կարող նա քննաւ. Իրացանչիւր պըսակներ
- Չեղբզեստ կազմն նորա շղթային Օղակներն այն ծանրաբեռն,
- Ոոոյ անոն չեռնին տակ օր մի նանւ Մարն էլ կաղայ զիր մծ զնրն:

1 Արեւելեան Տայ գրատականի կազմի բացասական է, այսինքն է ինքնազգիւնէ: 2 Արա, (հարա) նոյն գառաւականի հայցական հոլով է եւ երբեք տարական. — զո եւ նա: 3 Ջիւն նախեւայ ուսմիտեան լեզուի ձեացորդ է: Իբրեւ, օրգիւ նախակութեամբ: ՍՄԲ: